

Ritt Bjerregaard

STRID

Politiske taler og artikler

Gyldendal

DANMARKS LÆRERHØJSKOLES BIBLIOTEK
HISTORIE

Strid

© Ritt Bjerregaard 1979

Omslag: Ritt Bjerregaard,

fotografi af Erik Petersen

Bogen er sat med Aldus

og trykt hos

Krohns Bogtrykkeri A/S, København

Printed in Denmark 1979

ISBN 87-01-95111-4

37.07

ex!

„Vallekildetale“.

(Vallekilde Højskole den 26. september 1976. Trykt i Højskolebladet den 29. oktober 1976 og i årsskrift for Vallekilde Folkehøjskole 1976).

IV · VOKSENUNDERVISNING

Vallekildetale

Først vil jeg gerne sige tak for indbydelsen til at komme her og tale i dag. Det er ikke så ofte jeg har haft lejlighed til at besøge en veltjent og velrenommeret grundtvigsk folkehøjskole som denne, der for længst har fejret sit 100-års jubilæum og i årenes løb har haft stor betydning både for de unge fra hele landet, der har været elever, og som samlingssted for egnen og dens befolkning til møder og drøftelser af mange slags om snart sagt alt, hvad der var og er oppe i tiden.

Det er heller ikke så tit, man har lejlighed til at deltage i et møde i en så særpræget og karakteristisk sal – eller hus – som denne, som viser, at et 100-årigt bygningsværk kan virke – og virke stærkt – i al sin traditionsmættede ejendommelighed, være en naturlig og god ramme om en sådan sammenkomst forhåbentlig i mange år endnu.

I det hele taget må jeg nok erkende, at mit kendskab til de mere end fire snese folkehøjskoler, vi har her i landet, hvoraf ikke to er ens, er og må være begrænset.

Jeg håber – og jeg vil gerne indledningsvis understrege det ved denne lejlighed, – at folkehøjskolerne fortsat vil kunne spille en betydningsfuld og en særpræget rolle i et større og større uddannelsessystem. Men hvilken rolle de skal spille afhænger mere af dem selv og de kredse og kræfter, der bærer dem, end af staten. Sådan har det altid været, og sådan skal det vedblivende være. – Måske endog i stigende grad. Den nære tilknytning imellem egn og skole, og den klare placering af ansvaret for undervisningslødighed på den enkelte skole, dens lærere og elever er noget vi vil kunne lære af i det under-

visningspolitiske arbejde, der nu foregår.

Det er vel, når det kommer til stykket, det værdifuldeste element i den danske høj- og friskoletradition, at de statslige myndigheders opgave i det væsentlige er at have tillid til, at skolerne – af alle mulige slags – selv er i stand til at tage ansvaret, også i de tilfælde, hvor det tilsyneladende strider mod, hvad man mener, at kunne se med sine egne øjne. Og tankegangen er jo rigtig: De, der ubønhørligt kommer til at bære straffen for underlødigt skolearbejde, er den skolekreds, de lærere, og de elever, som det går ud over. Hvad vi fra centralt hold kan gøre er først og fremmest at tage folk alvorligt, gå ud fra at dét, de gør, er noget som de vil tage ansvaret for og konsekvenserne af.

Det lyder vel ikke af meget, men det er – som det gang på gang viser sig – måske den vanskeligste opgave, en statslig uddannelsespolitik overhovedet kan pålægges. Vi kan sikkert alle her blive enige om, at det er rigtigt, når det gælder f. eks. Vallekilde, eller Krogerup eller Askov. Måske også når det gælder Kolding, Store Restrup og Den røde Højskole. Men hvad med Det nødvendige seminarium og RUC?

Skal frihed så stadig være et løsen i Norden? Frihed for Loke såvel som for Thor – også når Loke bliver cinnoberrød, kritisk, ufordragelig og ubehagelig?

Har vi så stadig kræfter til at stå imod, og har vi så stadig kræfter til at tage vores egen opfattelse alvorlig: Den nemlig, som vi har lært af den danske høj- og friskole, at undervisning trives bedst, når ansvaret ligger hos de mennesker, som det umiddelbart angår? Vores skolesyn viser sig jo nok først for alvor, når det udfordres, og det viser sig nok stærkest ved de krav, vi stiller til den undervisning, der forekommer os fjernest, farligst og ubehageligst.

Hvis den ældre generation eller de veletablerede lag ikke kan genkende Skræps klang i det, de unge generationer eller

de nye klasser og lag i befolkningen siger og gør, er det ikke på forhånd givet, at fejlen ligger hos de unge og nye.

...

ku ej det stærke mod,
køl ej det varme blod,
lær ham blot, hvad der er værdt at elske!

hedder det i en højskolesang, der snart er 100 år gammel. Der er ikke megen forskel på disse linier og Mao's udtalelse fra 1958:

„Begejstringen skal stimuleres, ikke kølnes. Hvor der er afvigelser og fejltagelser, skal de korrigeres ved at lade hundrede blomster blomstre og lade hundrede tankeskoler kappes, ikke ved at slå koldt vand på dem“.

Om kineserne er i stand til at efterleve og fastholde denne parole, skal jeg lade være usagt. Men jeg vil hævde, at den er fastholdt i den danske højskolelovgivning. Den lader ikke blot i teori, men i praksis – om ikke hundrede – så i hvert fald nogle og firs blomster blomstre og lige så mange tankeskoler kappes.

Og jeg går ud fra, at man også på den enkelte skole undlader at bruge det kolde vand, ikke søger at afkøle nogen begejstring. „Fejltagelser skal rettes ved at lade 100 tankeskoler kappes“! Det er en overordentlig vanskelig metode at anvende i praksis. Man må beundre de skoleledere og lærere, der virkelig formår det, har tålmodighed og munterhed til det, kan gennemføre det med unge mennesker i dag. Man forstår godt, at der kan komme kriser, at nogen bliver trætte og giver op. Så meget mere grund er der til at beundre dem, der holder ud, magter at få mening i tingene og bevare munterheden.

Hvad kan staten gøre i en sådan situation og for en sådan skoleform? To ting – hvoraf den ene er forholdsvis let, den anden temmelig besværlig, kan i alt fald blive det.

Den ene er – negativt – at lade være at gribe ind i skolernes indre liv og undervisning, at bevare og forsvare deres frihed og selvstændighed inden for de vide og løse rammer, lovgivningen har fastsat.

Jeg har et par gange haft lejlighed til at forsvare et par af de mere eksperimenterende skoler mod angreb i folketingets spørgetid, og jeg skal gerne gøre det igen, hvis det bliver nødvendigt. Jeg tror, det er livsvigtigt – ikke blot for skolerne selv – men for samfundet som helhed, at der er mulighed for rimelige og fornuftige eksperimenter.

Men derudover må jeg sige, at det er skolernes eget ansvar at sørge for at undervisningens og samværrets form og indhold er rimeligt og fornuftigt, er værd at forsvare, og det gælder både, når der er tale om eksperimenter og om noget mere traditionelt. Hvis ikke skolerne selv kan holde rimeligt styr på disse ting, kan ingen hjælpe dem i det lange løb, heller ikke – ja, slet ikke – staten.

Jeg vil gå ud fra, at de fleste skoler er i den situation, at de gamle elever – og måske også egnens befolkning, som plejer at slutte op om skolen og dens arbejde – har svært ved at genkende „Skræps“ klang, har svært ved at se det, der nu sker på skolerne, som en fortsættelse og videreførelse af det, som for dem var og er afgørende oplevelser og dyrebare minder. Det er en farlig situation.

Det er klart, at årsagerne til dens opståen ikke skal søges i hverken den unge eller den ældre generations opfattelse, men i de grundlæggende ændringer i produktionsforhold og levevilkår, vort samfund i disse år er inde i. Ændringer som naturligvis også genspejler sig i konflikter mellem generationerne og uenighed om livssyn og dermed også om skole- og uddannelsesliv. Højskolernes plads i dette mønster er selvfølgelig ikke at optræde som dikkende lammehale på en hvilken som helst modestrømning eller at være et tungt efterslæb af

stivnede traditioner. Højskolerne skal være, hvad de bedste af dem til enhver tid har været: vækkende, oplivende og oplysende, gerne en mur som unge mennesker kan spille deres bold opad, og som giver en hård bold igen på et hårdt udspil.

Den anden ting, som staten kan gøre, og som er – eller kan blive – sværere, er at støtte højskolerne og de øvrige frie og private skoleformer med penge.

Det har staten gjort meget længe – for højskolernes vedkommende i mere end hundrede år – og så at sige altid på højskolernes egne betingelser. Her er et område, hvor statsadministrationen gennem en meget lang udvikling har lært, at man skal være forsigtig med at gribe ind, at det ligger i sagens natur, at man ikke ved regler eller påbud kan tvinge det egentlige og afgørende frem. På den anden side ligger det vel i statens natur, at man vil vide, hvad det er, man støtter, hvad det er, man giver andre menneskers penge ud til. At forene disse to modstridende hensyn er noget af en kunst, som det ikke er så ligetil at mestre.

I 1969 fik vi en ny „støttelov“: Lov om statstilskud til visse private skoler, hvis hensigt var at forenkle og forbedre tilskuddene til disse skoler, og i 1970 fik vi en ny „højskolelov“ eller rettere: lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler. Der gik ikke så lang tid, før statsrevisionen bad undervisningsministeriet om at undersøge, om de nye regler virkede efter hensigten, om det beløb på omkring en halv milliard om året, som støtten til samtlige private skoler – altså også friskoler, private realskoler og gymnasier m. v. – efter den nye lov var vokset til, blev udnyttet effektivt. Og det samme gjorde finansministeriet.

Der blev derfor i 1972 nedsat en arbejdsgruppe under ledelse af ministeriets økonomisk-statistiske konsulent fhv. arbejdsminister Lauge Dahlgaard, som nu har afgivet sin redegørelse.

Det er et vigtigt dokument til belysning af alle de private skolers – og deriblandt altså også folkehøjskolernes – økonomi og forhold i det hele taget i første halvdel af halvfjerdserne. Den indeholder ikke blot en beskrivelse og en analyse, som kan være god at få forstand af, men også en række forslag til ændringer, hvoraf nogle formentlig kan få stor betydning for disse skolers fremtidige arbejdsbetingelser.

Redegørelsen vil blive trykt og dermed offentligt tilgængelig, men det vil være naturligt, at jeg ved denne lejlighed siger et par ord om nogle af de vigtigste synspunkter og forslag i den, selv om vi endnu ikke i undervisningsministeriet har taget stilling til dem og selv om en del af forslagene vil kræve også folketingets medvirken, hvis de skal sættes i værk. Jeg holder mig først og fremmest til det, der vedrører højskolerne og de dermed beslægtede skoleformer under samme lov: efterskoler, landbrugs- og husholdningsskoler.

Først og fremmest skal det siges, at det må forekomme meget tilfredsstillende, at man ved en grundig analyse har kunnet konstatere, at støtteleven af 1969 i forbindelse med den øvrige dertil knyttede lovgivning, bl. a. højskoleloven, stort set har virket efter sin hensigt og fortsat bør danne grundlag for udbetaling af statstilskud til de ca. 500 institutioner, der er tale om, som tilsammen har ca. 70.000 elever (årselever). Heraf udgør skolerne under „højskoleloven“ ca. 220 med i alt ca. 15.000 årselever. Der er tale om ganske store beløb. Jeg nævnte før tallet $\frac{1}{2}$ milliard. Det var i 1973–74. Det vil i indeværende finansår stige til trekvart – trods følelige besparelser og nedskæringer i de forløbne år. Det skyldes dels pris- og lønstigninger, dels ændringer i lærernes arbejdsvilkår og meget andet. Det må understreges, at både når det gælder besparelser og forbedringer i arbejdsbetingelser, må de private skoler så vidt muligt ligestilles med de offentlige.

Der er, ikke mindst når det gælder højskolerne, tale om

mange penge. Når man regner statstilskuddet ud pr. årselev, bliver det til ca. 15.000 kr. i 1973-74 (i alt ca. 70 mill. kr.) Højskolerne er faktisk noget af det kostbareste, vi har – også økonomisk. En årselev på en højskole koster i gennemsnit staten lige så meget som en elev på et lærerseminarium, mere end en gymnasieelev og meget mere end en universitetsstuderende inden for humaniora eller samfundsvidenskab. Dette gennemsnit på ca. 15.000 kr. dækker endda over betydelige forskelle, fra ca. 8.000 til over 30.000. Dertil skal dog siges, at en betydelig del af driftsudgifterne til forrentning af bygningerne for de private skoler indgår i tilskudsgrundlaget, mens de tilsvarende udgifter for det offentlige skole- og uddannelsesvæsen findes på andre konti.

Men det rejser unægtelig et problem, som i redegørelsen i en overskrift formuleres således: Er kostskolerne dyre? Og om staten i bekræftende fald får valuta for pengene, eller for de ekstra penge, der ydes.

En sammenligning med dagsskoler for elever på samme alderstrin kan ikke umiddelbart besvare spørgsmålet eller give tilstrækkeligt grundlag for en vurdering, som i sidste instans må bero på et skøn og vel og mærke et politisk skøn.

Højskolerne bliver dermed på selve deres eksistens inddraget i den politiske strid, hvad enten de vil det eller ej!

Det er jo nemlig en kendsgerning, at Fremskridtspartiet har foreslået tilskuddet til højskolerne skåret ned med 95 pct., og jeg tror, det er karakteristisk for, hvad man fra den side tillader sig at byde folk. Der kan ikke være tvivl om, at højskolerne og det, de står for, ville blive skåret over ved roden, hvis man reducerede tilskuddet til 5 pct. af, hvad det er nu. Derved angriber man det folkelige oplysningsarbejde på en måde, som end ikke Estrup i sin tid turde vove, og i dette tilfælde er det ikke på sin plads, hverken at vise overbærenhed eller tolerance. Fremskridtspartiet kan måske være berettiget

som en havkat i hyttefadet – en modvægt mod bureaukratisering og centralisme, men der må også komme et tidspunkt, hvor Fremskridtspartiet må tages alvorligt, og hvor det må bekæmpes. Der må også komme et tidspunkt, hvor bl. a. de folkelige bevægelser siger fra og markerer, at nu kan det være nok. Jeg skal ikke kunne sige, om tiden er inde nu, men jeg vil bede Dem overveje, om den ikke er ved at være det. Jeg vil bede Dem overveje, hvor længe det fortsat er muligt blot at trække på skuldrene af, hvad Fremskridtspartiet står for, og samtidig bevare sin selvrespekt som borger i et demokrati. Mig forekommer det at være farlig letsindighed at drøfte indoktrinering og venstredrejning i en situation, hvor en enkelt person kan samle en femtedel af befolkningen om et program, der vender sig direkte mod alt, hvad der har været bærende igennem 100 års dansk folkelighed, både i højskolekredse og i arbejderbevægelsen.

Jeg har også lyst til at nævne, at højskolerne – som en selvfølgelighed – har taget en tørn med det problem, som vel bekymrer og foruroliger os alle mest i disse år: arbejdsløsheden, eller skal vi sige med de medmennesker og medborgere, som mest direkte og mest ubehageligt har måttet undgælde for den krise vort samfund – og de vestlige industrisamfund i det hele taget – er havnet i. Ikke mindst når det gælder helt unge, må det føles som en absurd tragedie. –

Man kan konstatere, at knap tre tusinde egentlige arbejdsløse i løbet af et og et halvt år – fra oktober 1974, hvor den ordning blev indført, at dagpengeberettigede arbejdsledige kunne medbringe deres dagpenge under højskoleophold, og frem til april 1976 har deltaget i højskoleophold.

Man forudsatte, at de fortsat stod til rådighed for arbejdsmarkedet og altså i givet fald skulle afbryde skoleopholdet, hvis de fik anvist arbejde. De har deltaget i kurser af meget forskellig længde – i gennemsnit 12 uger eller ca. 3 måneder –

og godt 100 af dem har afbrudt, fordi de fik anvist arbejde.

Det er ikke noget stort tal, hvad man beskæftigelsesmæssigt må beklage. Skolemæssigt er det naturligvis en fordel. Det skal tilføjes, at de kort efter ordningens indførelse fik adgang til på lige fod med alle andre også at søge normal elevstøtte, hvilket må siges at være helt rimeligt for alle med forsørgerforpligtelser og lignende, men måske nok har sat enkelte uden sådanne forpligtelser i en for gunstig situation i sammenligning med de øvrige højskoleelever. Det er imidlertid ikke muligt at skelne klart mellem forsørgere og ikke-forsørgere, og jeg er ikke i tvivl om, at vi må foretrække, at enkelte arbejdsløse måske har fået for meget, end at mange fik for lidt, så de i praksis var afskåret fra at tage mod tilbuddet om højskoleophold, som naturligvis i sig selv ikke på nogen måde er en løsning af arbejdsløshedsproblemet og da slet ikke, hvis der er tale om langvarig arbejdsløshed.

Vi kommer ikke udenom ungdomsarbejdsløsheden som et særligt problem, og her står vi igen overfor det mærkelige forhold, at heller ikke den i vort moderne samfund klart kan defineres og gøres op. De tal, jeg nævnte før, vedrører medlemmer af arbejdsløhedskasser, men man kan ikke blive medlem, før man har været i arbejde. Ingen kan i virkeligheden sige nøjagtigt, hvor stor en ungdomsarbejdsløshed, vi har.

Hvad man kan konstatere, er, at ca. to tredjedele af de arbejdsløse på højskolerne i de sidste halvandet år, var under 25 år og i den forstand en slags ungdomsarbejdsløse, og det er vel naturligt, at det fortrinsvis er de yngre, der søger ind på højskolerne. Jeg har imidlertid forstået, at højskolerne aldeles ikke har været utilfredse med, at ikke mindre end en tredjedel af de arbejdsløse har været over 25 år. Vi strejfer her et spørgsmål, som rejser sig med stigende styrke i vort samfund, nemlig om al undervisning og uddannelse bør ske i de helt unge år, hvad man tidligere anså for en selvfølge, og

og hvad mange praktiske grunde kan tale for, men på den anden side: livserfaring, arbejds erfaring, samfundserfaring kan være en helt nødvendig baggrund for en mere vidtgående, dyberegående eller højere liggende undervisning eller uddannelse, hvis den ikke skal miste jordforbindelsen og ende i abstraktionens og teoriens høje og tynde luftlag. Det er mit indtryk, at højskolerne meget gerne tager imod elever med arbejds erfaringer, hvad de jo også gjorde oprindeligt, i gamle dage. Dengang begyndte arbejdets alvor jo i 14-års alderen eller før.

Jeg har i denne forbindelse lyst til at få sagt to ting.

Den ene er, at man ikke skal lade være med at tage på højskole, fordi man er blevet over 30 eller endnu ældre. Man kan selv få meget ud af det, selv om hovedparten af de øvrige på holdet er yngre, og man har måske noget i høj grad ønskeligt og efterspurgt at give.

Det gælder i og for sig hvad enten man er arbejdsløs eller ej, men da ikke mindst, hvis man er arbejdsløs.

Den anden ting er, at meget mere, alt, hvad der overhovedet kan opbydes af fantasi og smidighed, også hos sociale og kommunale myndigheder, må sættes ind på at gøre det muligt for de helt unge som er blevet standset i deres uddannelsesforløb, eller som er blevet arbejdsløse endnu inden de er kommet ind i arbejdet, at komme på højskole, efterskole, husholdningsskole, ungdomshøjskole. Mange kommuner har set det rimelige i, ja, har måske ligefrem set deres fordel i, at yde en rundelig støtte – ovenpå statsstøtten – til sådanne unges skoleophold på en af de frie kostskoler med almendannende undervisning.

De kommuner, der måtte have mulighed for det, kan støtte sådanne unge, der vil på skole, med noget der ligner eller svarer til de dagpenge, som de egentlig arbejdsløse får. Jeg er overbevist om, at de penge i langt de fleste tilfælde vil være givet godt ud.

Lad mig endvidere komme med et par bemærkninger om hele den vidtforgreneede folkeoplysningsvirksomhed, som i dag er samlet under og får tilskud efter lov om fritidsundervisning, men som historisk voksede frem som aftenskoler, aftenhøjskoler, foredragsforeninger, ungdomsarbejde af mangfoldig art, ikke uden forbindelse med og inspiration fra højskolerne og de andre frie skoler.

Problemet er – som jeg ser det – på 2 områder.

Dels er det aldrig lykkedes at få alle med – eller rettere at få dem med, som, så vidt man kan skønne, har mest behov for det, fordi de har fået den korteste og mindst resultatrige skolegang og uddannelse. Desværre kan man vist tilføje – den mindst opmuntrende, den mindst igangsættende. Man ved ikke, hvor mange, der er kommet til at hade alt, hvad der hedder skole, og man ved ikke hvorfor. Men at der findes et sådant had, en sådan uvilje mod alt, hvad der smager eller lugter af skole eller lærere, er vist desværre uomtvisteligt. Spørgsmålet er om og hvordan den kan overvindes – ikke for skolens eller lærernes skyld, men for disse uddannelsesmæssigt ringest stillede medborgeres egen skyld.

Sektorrådet for ungdoms- og voksenundervisning arbejder intenst med dette spørgsmål i et forsøg på at udforme en egentlig voksenundervisningspolitik, hvad vi aldrig har haft, og som er et ømtåleligt område at bevæge sig på, fordi det hele bygger på, og vedblivende skal kunne bygge på, et frit og frivilligt grundlag med en vildtvoksende jungle af initativer og grupper. Der findes dog også en række større og landsdækkende organisationer, som i sektorrådets regie er gået i gang med nogle forsøg, hvor man vil prøve om man ved hjælp af såkaldt „opsøgende virksomhed“ kan nå ud til de lag i befolkningen, som kun i meget ringe grad har meldt sig og udnyttet de tilbud, der faktisk foreligger.

Den anden ting, som jeg vil nævne, er spørgsmålet om den

mere målrettede del af fritidsundervisningen, som har været i stærk vækst i første halvdel af halvfjerdserne. Der er tale om en undervisning, der sigter direkte mod prøver og eksamenspapirer, som de findes i det almindelige uddannelsessystem: folkeskolens 9. og 10. klasses prøver og Højere forberedelseseksamen, som altsammen kan tages stykvis, som enkeltfag.

Grænserne over til den almindelige fritidsundervisning er på en måde flydende. Det fremgik i hvert fald af en TV-udsendelse forleden aften, at mange mennesker – ikke mindst kvinder, og ikke mindst folk der er kommet op i 30'erne eller 40'erne – benytter disse tilbud på grund af det almindelige indhold i undervisningen. De vil simpelt hen vide mere og kunne mere, men de har langtfra alle til hensigt at benytte prøvepapiret til at gå videre i en eller anden uddannelse.

Det vil faktisk sige, at de benytter den prøveforberedende fritidsundervisning som højskole, og det er helt i orden. Som sagt er denne del af fritidsundervisningen i stærk vækst og man kunne ønske, at radio og TV tog sig mere af den, gjorde forsøg med, om de med deres midler og muligheder kan yde et bidrag til en ikke-skolemæssig, ikke-skema-lagt undervisning, som måske også kunne kombineres med korrespondance-undervisning i et vist omfang og evt. med korte, koncentrerede kurser – f. eks. på højskoler.

Jeg er – som man vil vide – ikke nogen varm tilhænger af eksaminer og prøver, i hvert fald ikke i folkeskolen – og da slet ikke på højskoler, men jeg kan egentlig godt forstå, hvis der er en stigende tendens til, at voksne mennesker foretrækker en sprogundervisning eller en undervisning i andre mere konkrete og målelige fag, som sigter mod et bestemt, fastlagt niveau eller resultat, og som med større eller mindre sikkerhed og retfærdighed kan komme til udtryk på et stykke papir. Og hermed er vi tilbage i den almene fritidsundervisning, som ikke er prøveforberedende, hvor kendsgerningerne er, at en meget

stor del er manuelle fag og er mere eller mindre hobbybetonet sprogundervisning. De samfundsmæssige fag o. l. udgør vel kun noget i retning af 10 %.

Der skal ikke fra min side lyde ét ondt ord om det hobbybetonede. Trangen til det kan i høj grad forklares med den samfundsudvikling, vi faktisk er underkastet i arbejds- og produktionslivet. Det er og det skal fortsat vedblive at være fritidsundervisningens grundlæggende princip, at man ikke skal hovmesterere eller censurere eller gøre sig klog på, hvad en gruppe voksne mennesker ønsker at samles om til et planlagt og forsvarligt undervisningsforløb inden for lovens rammer.

Men man kunne godt ønske, at ligesom der i gamle dage gik en vej fra højskolerne til en vis form for fortsættelse i foreningsliv og aftenskoler, at der således i vore dage gik eller banedes en mere befærdet vej i modsat retning: fra fritidsundervisningen – først og fremmest den almene – til det mere samlede forløb, en højskole kan tilbyde. Her kommer de korteste kurser, samlet om et bestemt emne eller problem, og deres bemærkelsesværdige vækst i 70'erne ind i billedet. Lidt ældre unge, som måske har børn og hus, fast stilling osv. har selvfølgelig svært ved at frigøre sig til et længere højskoleophold, så længe der ikke kan ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste – og det lader jo nok vente på sig – medmindre de bliver arbejdsløse, hvad ingen kan ønske, og medmindre der er tale om en familiehøjskole, hvor der kan medbringes børn, og det er jo de færreste steder, man kan det.

Jeg har svært ved at forestille mig, at der i et samfund som vort, hvor normer nedbrydes, hvor viden forældes, hvor mange både unge og ældre synes at miste orienteringen og fornemmelsen af, hvem de selv er, og hvad de skal bruge deres liv til, at der i et samfund, som i den grad er under omdannelse og udvikling, ikke skulle være brug for at standse op – for en rum tid eller for en kort periode – og overveje og drøfte med

ligesindede eller med anderledestænkende og under læreres vejledning, hvad vi egentlig vil eller skal med os selv og dette samfund.

Vi vil vel alle opretholde en dansk solidaritet midt i et europæisk fællesskab, hvis form og indhold vi er uenige om, og midt i en global sammenhæng, som vi er en del af, hvad enten vi kan lide det eller ej. Vi skal ikke i voksenundervisning foragte sagn, eventyr, myter, sange, som i plastisk og billedlig form fremstiller nogle af de afgørende grundvilkår for en menneskelig tilværelse, så enhver kan fatte det, danne sig et begreb om det og tolke det efter eget behov og egne erfaringer. Vi har brug for litteratur, først og fremmest den, som er folkelig, vi har brug for historie, kunst og religion for at fatte, hvem vi selv er, og hvad vi skal og kan her i tilværelsen, vi har brug for samfundskundskab og naturvidenskab, alle de klassiske højskolefag og emner. Jeg er selv opvokset i et arbejderhjem på Vesterbro med stærk tilknytning til arbejderbevægelsen, men uden praktisk kendskab til højskolekredse og til, hvad de stod for. Først ved at blive gift ind i en familie med stærke forbindelser langt tilbage i højskolens tradition er det gået op for mig, at opgaven både for højskolen og arbejderbevægelsen er at give voksne mennesker deres selvrespekt tilbage, den selvrespekt som sættes over styr i et samfundssystem, der betragter både mennesker og deres tanker og følelser som varer, der kan sættes prissedler på, og hvis værdi kan gøres op i penge og kun i det. For mange unge fra arbejderklassen vil det nok se ud som om højskolen og arbejderbevægelsen vil gå hver sin vej i bestræbelsen på at overkomme de urimeligheder det kapitalistiske samfund byder sine borgere.

Set i historisk perspektiv er det vel også rigtigt, men når vi i arbejderbevægelsen i så høj grad som tilfældet er, føler et fællesskab med højskolen, er det først og fremmest, fordi vi anerkender medborgere, der tager deres livsopfattelse alvorligt,

og som er villige til at sætte ind på at realisere den. Vi opfatter – tror jeg, korrekt – at der blandt højskolefolk er mennesker, der som vi erkender „at fjenden står til højre“.